

АНАЛІЗ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

ANALYSIS OF METHODS OF TEACHING PRIMARY SCHOOL STUDENTS FOREIGN LANGUAGES IN UKRAINIAN PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE

Стаття присвячена аналізу методів навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці.

Мета роботи – проаналізувати наявні методи навчання і визначити власну концепцію навчання іноземних мов молодших школярів.

Застосовано індуктивний та дедуктивний методи в процесі узагальнення й аналізу літературних джерел за тематикою статті, розгляду стану теоретичної і практичної розробленості проблеми навчання іноземних мов молодших школярів в українській лінгводидактиці, обґрунтування власної концепції навчання іноземних мов молодших школярів.

Проаналізовано методи навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці; виявлено недоліки і переваги методів навчання іноземних мов молодших школярів, розроблених українськими вченими; представлено власну точку зору щодо концепції навчання іноземних мов молодших школярів.

Іноземна мова в початкових класах продовжує залишатися не більше ніж навчальним предметом; практичне застосування іншомовних знань обмежується виконанням ситуативних мовних завдань на основі вивченого за програмою мовного матеріалу; ступінь засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу регулюється обсягом і видами мовних і мовленнєвих вправ у різних методичних системах; іноземна мова не виконує своєї основної функції – обслуговувати потреби комунікативної життєдіяльності людини. Автор роботи пропонує розглядати іноземну мову не як предмет, а як засіб навчання іншого предмета, у процесі вивчення якого увага учнів концентруватиметься не на формі викладення думки, а на її суті. У подальшому передбачається розробка лінгводидактичної моделі процесу інтегрованого навчання учнів початкових класів освітньої та іншомовної мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: методи навчання іноземних мов, молодші школярі, українська лінгводидактика.

The article is devoted to the analysis of methods of teaching the primary school students foreign languages in Ukrainian pedagogical theory and practice.

Article's purpose is to analyze the existing teaching methods and to define the author's concept of teaching foreign languages to primary school students.

Methods are the following: Inductive and deductive methods have been applied in the course of generalization and analysis of scientific literature on the problem of the research, consideration of the state of theoretical and practical development of the problem of teaching primary school students foreign languages in Ukrainian linguodidactics, substantiation of the author's concept of teaching primary school students foreign languages.

Methods of teaching primary school students foreign languages in Ukrainian pedagogical theory and practice have been analyzed; disadvantages and advantages of methods of teaching primary school students foreign languages developed by the Ukrainian scholars have been identified; the author's concept of teaching foreign languages to primary school students has been presented.

A foreign language in primary schools continues to be no more than a school subject; practical application of foreign language knowledge is limited to the performance of situational language tasks based on the language material fixed in the curriculum; the degree of mastery of linguistic and speech material is regulated by the volume and types of linguistic and speech exercises in different methodological systems; a foreign language does not perform its main function – to serve the needs of human daily communication. The author of the research offers to consider a foreign language not as a school subject, but as a means of teaching another subject, in the process of its teaching the students' attention will focus not on the form of thought, but on its essence. In the future, the development of linguodidactic model of the process of integrated teaching the primary school students in educational and foreign language activities is planned to be elaborated.

Key words: methods of teaching foreign languages, primary school students, Ukrainian linguodidactics.

УДК 378:811.11

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-2-24>

Фрумкіна А.Л.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри іноземних мов № 2

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Міжнародна інтеграція, об'єднання країн в єдиний Європейський Союз, створення спільного економічного ринку, розширення співпраці України з різними світовими організаціями значно підвищили зацікавленість до вивчення іноземних мов, і перш за все, англійської мови як домінуючої у світі мови міжнародного спілкування. Фундамент такого спілкування має закладатися вже в початковій школі, де учні розпочинають оволодівати первинними знаннями, вміннями та навичками, які мають розвиватися й удосконалюватись у подальшій

навчальній діяльності. Це дасть змогу закласти основи іншомовної комунікативної компетенції майбутнього фахівця. Тому нині надважливо розробити та впровадити в навчальний процес такі методи та прийоми навчання, які будуть найбільш ефективними для навчання учнів початкової школи в період реформування шкільної освіти.

У зв'язку з реформою освіти, затвердженою Міністерством освіти і науки України (наказ № 208 від 27.02.2018 р.), однією з 10 ключових компетентностей нової української школи названа компетентність у спілкуванні іноземною мовою, а

саме «вміння правильно розуміти мову іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (за допомогою слухання, говоріння, читання і письма) в широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів» [7, с. 11]. Звідси випливає, що навчання іноземної мови набуло інших цілей, виникла гостра необхідність виведення іноземної мови зі статусу шкільного предмета і введення його в статус засобу, що обслуговує придбання знань із різних дисциплін і вирішення життєво зумовлених завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проаналізуємо роботи науковців, які вивчають сучасні методи навчання іноземних мов молодших школярів і проблеми професійної підготовки вчителя початкових класів у галузі викладання іноземних мов. Упродовж останніх років в Україні та за її межами з'явилися дослідження, в яких розкриваються різні аспекти цієї проблеми: професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови в початкових класах (Т. Бабенко, І. Верещакіна, Г. Рогова, С. Роман); формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи (О. Бігич, 2006); підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови (Т. Зубенко, 2009); формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій (М. Сідун, 2013); підготовка майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів (Л. Гусак, 2014) тощо.

Опрацюванню теоретико-методичних надбань у галузі методики викладання іноземної мови в початковій школі присвячені праці В. Плахотника (1992), який зосереджує увагу на взаємопов'язаному навчанні видів мовленнєвої діяльності, Р. Мартинової (2004), яка пропонує навчання іноземних мов на основі системно-комунікативного методу, Н. Складенко (1999), яка запроваджує методи інтенсивного навчання іноземних мов, О. Коломінової (1999), яка досліджує формування соціокультурної компетенції в процесі навчання усного спілкування, В. Редько, який вивчає лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи.

Окремі напрями навчання іноземних мов у початкових класах окреслено також у роботах: Н. Жеренко (2000) – індивідуалізація навчання аудіювання; К. Остапенко (2003) – навчання на сюжетній основі; Т. Яблонської (2004) – навчання читання фабульних текстів; М. Ісайкіної (2004) – формування мовленнєвої діяльності за допомогою комп'ютерних ігор; О. Гузь (2005) – навчання усного мовлення з використанням відеофонограми; С. Роман (2005) – застосування сучасних інформаційних технологій навчання; О. Карп'юк (2005) – навчання діалогічного мов-

лення засобом ситуативно-рольових прийомів; П. Бех, Л. Біркун (2006) – навчання міжкультурного спілкування; О. Романовської (2007) – навчання усного зв'язного висловлювання на основі образної наочності; Л. Городничої (2009) – диференційоване навчання аудіювання; В. Пономарьової (2010) – формування ритміко-інтонаційної складової частини англійського мовлення в контексті навчання міжкультурного спілкування; Н. Кочубей (2014) – інтерактивне навчання діалогічного мовлення; І. Миркович (2017) – інтегроване навчання діалогічного мовлення на основі драматизації казкових текстів та ін. Однак, незважаючи на виокремлені вище досягнення, проблема навчання іноземних мов молодших школярів залишається актуальною і потребує вдосконалення її теоретичної, змістової та методичної сторін з огляду на сучасні вимоги суспільства.

Мета статті – провести аналіз методів навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці і визначити власну концепцію навчання іноземних мов молодших школярів.

Застосовано індуктивний та дедуктивний методи в процесі узагальнення й аналізу психолого-педагогічної, методичної, філологічної літератури з проблеми дослідження, розгляду стану теоретичної і практичної розробленості проблеми навчання іноземних мов молодших школярів в українській лінгводидактиці, обґрунтування власної концепції навчання іноземних мов молодших школярів.

Проаналізовано методи навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці; виявлено недоліки і переваги методів навчання іноземних мов молодших школярів, розроблених українськими вченими; представлено власну точку зору щодо концепції навчання іноземних мов молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо детально фундаментальні роботи за цією проблемою. Однією з основоположних робіт є дослідження В. Плахотника, в якому вчений доводить, що виключно усна основа навчання не може забезпечити молодшим школярам розвиток умінь іншомовної комунікації. Не заперечуючи значення домінування ігрової активізації мовних явищ, що вивчаються, вчений акцентує на необхідності попереднього читання і запису мовних явищ, які підлягають вживанню в мовленні, тому провідним принципом його методики є взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності, що передбачає навчання монологічного і діалогічного мовлення, аудіювання на основі того самого матеріалу, який вживається в читанні і письмі.

Реалізація цього принципу обґрунтовується психологічною закономірністю засвоєння матеріалу, що вивчається, на основі активізації всієї аналізаторної системи, а також усвідомленні вживаних

у мовленні мовних явищ. З останнього випливає запропонований вченим принцип використання читання і письма як мети навчання, а перекладу – як засобу семантизації лексико-граматичних одиниць, що вивчаються. Досліджуваний матеріал, що активізується в подальшому в процесі мовленнєвої діяльності, вживається учнями не механічно, а осмислено, що дає їм змогу в разі допущення будь-яких помилок самостійно виправляти їх. Особливу увагу вчений приділяє необхідності читання фабульних текстів, які, на його погляд, не тільки розвивають інтерес учнів до вивчення іноземних мов, а й надають їм впевненості в здатності отримати нову інформацію за допомогою його застосування. Однак при цьому іноземна мова в методиці В. Плахотника є домінуючим предметом навчання і тому не наділяється основною функцією обслуговування, тобто функцією використовуватися для навчання будь-яких інших дисциплін, що зберігає виключно навчальну сутність [9].

Подальший розвиток концепції навчання іноземних мов школярів, молодших у тому числі, ми знаходимо в дослідженнях Р. Мартинової. Своє найбільш повне відображення концепція отримала в розробленому нею системно-комунікативному методі, визнаному як винахід інститутом інтелектуальної власності в 2002 р. і зафіксованому у вигляді патенту № 48831-А. Суть її новизни полягала в обґрунтуванні способу запам'ятовування мовних явищ, що вивчаються, і формуванні автоматизмів, що дозволяють їх вільно вживання в різних видах мовленнєвої діяльності.

Так, вчена довела, що для введення мовної інформації в короткочасну пам'ять необхідно 28-кратне усвідомлене повторення мовних явищ. Для введення цієї ж мовної інформації на проміжний етап її запам'ятовування необхідно 150-кратне повторення цих мовних явищ в поєднанні з раніше вивченим матеріалом на рівні словосполучень і пов'язаних за змістом кількох речень. А для переходу цих методичних дій на рівень первинних мовленнєвих умінь або лінгвістичних умінь, за визначенням С. Шатілова [13], необхідне їх сторове вживання в різних видах мовленнєвої діяльності, що і забезпечить їх запам'ятовування на рівні довгострокової пам'яті. Всі названі цифрові показники активізації матеріалу, що досліджується, є прийнятими тільки для молодших школярів, які не володіють достатнім лінгвістичним досвідом. Для учнів середніх і старших класів вони зменшуються в математичній прогресії [5].

Однак, незважаючи на міцне засвоєння всіх мовних явищ, що вивчалися, автор у зазначені роки не зробила спроби для застосування іноземної мови заради обслуговування інших дисциплін, що також призвело до обмеженості її реалізації в умовах немовного середовища.

Рішення проблеми систематичного повторення матеріалу, що вивчається, ми знаходимо в дослідженні О. Коломінової. Вчена пропонує розвиток комунікативних умінь молодших школярів на основі такого вивчення тем, кожна з яких передбачає розширення іншомовних мовленнєвих умінь щодо наступних. Для цього пропонується створити атлас, який охоплює дві провідні теми: «Мій англomовний ровесник»; «Країна, мову якої я вивчаю». Кожна з тем поділяється на 14 підтем, в яких не тільки послідовно розкривається зміст кожної, а й повторюється певний обсяг змістовної інформації. На основі цих тем О. Коломінова розробляє уроки як сценарії уявних зустрічей учнів із носіями мови, перш за все, з їх англomовними ровесниками. Вчена впроваджує в процес навчання засоби релаксації: аеробіку, пісні, декламації, які сприяють досягненню точності в мовленні, що сприймається. Також авторка пропонує використовувати допоміжний країнознавчий матеріал у вигляді аудіовізуальних слайдів, що підсилюють ілюзію наявності на заняттях автентичного мовленнєвого середовища, що загалом наближує іншомовне говоріння до його реальної комунікативної форми [4; 12; 11].

Оригінальність цієї методики полягає в тому, що навчання проходить з елементами сугестопедії, які мають подвійне навантаження: формування соціокультурної компетенції і мовленнєвої культури учнів, з елементами інтенсивної методики, яка передбачає одночасну взаємодію учнів у рухомих шеренгах, командах, малих групах, з ігровими прийомами: змаганнями, рухливими і спокійними іграми з комунікативними або когнітивними завданнями, виставами, рольовими іграми, проектними прийомами. Описана методика, безсумнівно, викликає зацікавлення школярів до вивчення іноземних мов. Однак без уваги залишається питання про можливість використання вивченого матеріалу поза ігровою діяльністю, тобто як він може залучатися до вирішення реальних комунікативних завдань. Авторка, на жаль, не пропонує вправ, які спонукають до говоріння іноземною мовою на основі вивчених тем і підтем, до вирішення проблемних відносин, які виникають між дітьми.

Значна увага підготовці майбутніх вчителів англійської мови до навчання молодших школярів приділена в дослідженнях О. Бігич. Авторка обґрунтувала три складники такої підготовки: процес отримання професійної освіти вчителів іноземних мов, процес формування їх методичної компетенції та процес колективної та індивідуальної діяльності для поглиблення знань учнів та врахування їх особистісних здібностей.

Особливу увагу О. Бігич приділяє розвитку методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи, яку розуміє як сукупність його методичних знань, навичок і вмінь та індивідуальних,

суб'єктних й особистісних якостей, яка функціонує як здатність проектувати, адаптувати, організувати, вмотивувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвиваючий аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з іноземної мови через і під час спілкування з учнями [1, с. 12–13]. Сукупність зазначених чинників розглядається вченою як «інтеграція іноземної мови як фахового предмета з методикою, педагогікою й психологією та циклом лінгвістичних дисциплін – у системі методичної освіти майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи» [1, с. 11].

Однак визначений вид інтеграції базується на концепції міжпредметних зв'язків, що дає змогу засвоювати одні предметні знання на основі інших. Такий підхід, як і інші методики підготовки вчителів початкових класів, що розроблені В. Плахотником та Р. Мартиною, не передбачають навчання вчителів інших предметів використовувати іноземну мову як інструмент організації навчальної діяльності, що зберігає його навчальне застосування.

Як ми зазначали вище, О. Бігич у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови для роботи в молодших класах приділяла більше уваги формуванню в них методичної компетенції. Дослідження О. Паршикової більшою мірою спрямоване на формування у вчителів початкових класів їх предметної, тобто професійно-лінгвістичної компетенції. О. Паршикова обґрунтовує методологію визначення теоретичних основ навчання іноземної мови учнів початкової школи, яка полягає в узгодженні динаміки засвоєння іноземної мови і динаміки розвитку пізнавальної, комунікативно-мовленнєвої, мотиваційної і діяльнісної сфер життєдіяльності учнів, доводить доцільність використання природовідповідного комунікативно-ігрового методу, який враховує та узгоджує розвиток вікових можливостей учнів початкових класів і процесів засвоєння ними іноземної мови і забезпечує економічне навчання іноземної мови за умови реалізації його принципів: моделювання комунікативно-ігрової діяльності в навчальному процесі і «штучної природності» навчання елементарного іншомовного спілкування. Вченою створено систему навчання іноземної мови в початковій школі, яка включає чотири підсистеми для формування навичок та умінь: 1) квазіспілкування, під яким авторка розуміє тип елементарного іншомовного спілкування, що передбачає виконання молодшими школярами комунікативних завдань за допомогою рецепції, імітації або репродукції засвоєних ними елементів мовлення в незмінному вигляді; 2) протоспілкування, яке передбачає лексико-семантичну адаптацію учнями засвоєних ними мовленнєвих зразків до нових обставин типових ситуацій; 3) параспілкування, під яким авторка розуміє елементарне іншомовне спілкування,

в якому молодші школярі продукують висловлювання за рахунок синтаксичної реорганізації засвоєних ними мовленнєвих зразків; 4) метаспілкування, під яким авторка розуміє елементарне іншомовне спілкування, в якому молодші школярі починають узгоджувати мовленнєві і мовні одиниці шляхом зміни граматичної форми мовних одиниць (морфологічної трансформації).

Ця система навчання синтезує виділені лінії навчання: природовідповідну, розвиваючу і культуротворчу, які забезпечують взаємопов'язане формування основних компонентів іншомовної комунікативної компетентності, якими є мовний і мовленнєвий, стратегічний і соціокультурний компоненти [8, с. 9].

Одним із найбільш вагомих засобів розвитку вищезазначених компонентів є, за результатами досліджень В. Редько, підручник. Саме його структура та зміст мають враховувати психологічні особливості дитини для навчання іншомовної комунікації. Так, В. Редько зазначає, що в молодшому шкільному віці навчальна діяльність для дитини стає домінуючою і відповідним чином зумовлює трансформації в психіці дитини, що отримали назву «новоутворення» (Л. Виготський) [2], які охоплюють усі психічні особливості, що характерні для процесу розвитку молодшого школяра. Узагальнивши їх, можна виділити такі:

- підвищена емоційність запам'ятовування інформації під впливом емоційних вражень і афективних переживань, що зумовлює забезпечення підручників яскравими та чіткими малюнками, фотографіями, які сприяють засвоєнню мовного матеріалу;

- важлива роль образів у сприйманні та запам'ятовуванні навчального матеріалу, що зумовлює широке використання зорової наочності;

- незначна кількість раціональних прийомів виконання навчальної діяльності зумовлює презентацію у змісті підручників навчальних мовленнєвих опор для формування необхідних умінь і навичок;

- мимовільність уваги, низький рівень її концентрації та орієнтація на сильний подразник, яким можуть бути ілюстрації, розміщені у підручниках;

- імпульсивність, реактивність, недовільність вольових зусиль, перевага збуджуючих процесів над гальмівними, що зумовлює раціональний добір до змісту складників дидактично доцільних видів діяльності, котрі узгоджуються з віковими особливостями школярів і не викликають труднощів у здійсненні навчання;

- здатність до запам'ятовування поки що не усвідомленої інформації, що дає змогу презентувати в підручниках окремі граматичні явища, які доцільно засвоювати на рівні лексичних одиниць;

- недостатній рівень розвитку операцій планування, узагальнення, систематизації творчого

ставлення до виконання навчальної роботи, що зумовлює використання зразків для опор для успішного її здійснення [10, с. 537–538].

Дослідження Л. Гусак спрямоване на підготовку майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів. Авторка стверджує, що саме через таке навчання в результаті включення асоціативних механізмів засвоєння формується іншомовна комунікативна компетентність молодших школярів. Асоціативне навчання розуміється вченою як вербально-невербальна суб'єтно-об'єктна комунікація, в результаті якої формуються навчальні компетентності школярів. Це процес взаємодії вчителя й учнів, спрямований на асоціативне засвоєння, відтворення та оперування змістом навчального матеріалу. Така взаємодія виражена поєднанням мови, рухів, жестів, міміки, яке забезпечує образне засвоєння навчальної інформації. Цей метод покращує сприймання та відтворення інформації, розвиває уяву й фантазію, передбачає вивчення іноземної мови через імітацію, максимально наближену до реальності, та емоції і становить процесуальну основу асоціативного навчання. У реалізації системи підготовки увагу сконцентровано на засвоєнні методу асоціативних символів, що дає змогу дитині сприймати мовний матеріал через усі аналізатори (зорові, слухові, мовленнєво-моторні й рухові).

Вчена стверджує, що у формуванні іншомовної компетенції молодших школярів на ранніх етапах їхньої навчальної діяльності важливою є організація навчального процесу на засадах асоціативної природи сприйняття, розуміння, запам'ятовування й відтворення навчальної інформації, використання ігрових асоціативних вправ під час введення, опрацювання й тренування лексичних одиниць, виокремлення етапів формування граматичних навичок з активним застосуванням асоціативних символів [3, с. 25].

Отже, проаналізувавши наявні методи навчання іноземної мови учнів початкових класів, можна стверджувати, що: 1) іноземна мова в початкових класах загальноосвітніх шкіл продовжує залишатися не більше ніж навчальним предметом; 2) практичне застосування іншомовних знань обмежується виконанням ситуативних мовних завдань на основі вивченого програмного матеріалу; 3) ступінь засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу регулюється обсягом і видами мовних і мовленнєвих вправ у різних методичних системах; 4) іноземна мова не виконує, як рідна мова, своєї основної функції – обслуговувати потреби комунікативної життєдіяльності людини. Тому ми вважаємо, що назріла негайна необхідність розширити сферу застосування іншомовних знань і умінь, а найголовніше вже в початковій школі зробити акцент на тому, що іноземна мова, як і рідна, необхідна для вирішення не тільки навчальних,

а й життєво зумовлених завдань. Навчання іноземної мови в такому ракурсі властиве інтегрованим методам навчання, коли в результаті синтезу кількох процесів навчання в один, як стверджує Р. Мартинова, в учнів одночасно розвиваються вміння в різних видах діяльності, одна з яких іншомовна [6]. Іноземна мова, не маючи власного смислового змісту, легко інтегрується з будь-якою навчальною дисципліною і в такому разі стає засобом її вивчення. Тому ми вважаємо вкрай необхідним виведення іноземної мови зі статусу шкільного предмета і введення його в статус засобу, що обслуговує придбання знань із різних дисциплін і вирішення життєво зумовлених завдань. Для досягнення цієї мети необхідна спеціальна інтегрована методика навчання певного шкільного предмета та іноземної мови для його навчання.

Висновки. У процесі проведеного дослідження ми дійшли таких висновків. Усі представлені концепції навчання іноземних мов учнів початкової школи, що розроблені українськими вченими, якими ефективними вони б не були, не виходили за межі навчальних програм і розглядали іноземну мову як шкільний предмет. Іноземна мова не виступала засобом здійснення комунікації для вирішення не тільки навчальних, але й соціально-побутових проблем відповідно до вікових інтересів комунікантів. Ми пропонуємо розглядати іноземну мову не як предмет, а як засіб навчання іншого предмета, бо іноземна мова, не маючи власного смислового змісту, легко інтегрується з будь-якою навчальною дисципліною і в такому разі виступає засобом її вивчення. Таким чином, увага учнів концентрується не на формі викладення думки, а на її суті.

Перспективу подальших наукових розробок вбачаємо в обґрунтуванні і розробці лінгводидактичної моделі процесу інтегрованого навчання учнів початкових класів освітньої та іншомовної мовленнєвої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бігич О.Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи. Київ : Ленвіт, 2006. 200 с.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Москва : Издательство «Лабиринт», 1999. 352 с.
3. Гусак Л.Є. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра спе. наук : 13.00.04. Київ. 2014. 43 с.
4. Коломінова О.О. Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02. Київ, 1998. 19 с.
5. Мартынова Р.Ю. Системно-комунікативний спосіб навчання іноземних мов / Укр. Патент. № 48831 – А, 2002.
6. Мартынова Р.Ю. Виды интегрированных процессов обучения профессиональной деятельности

студентов неязыковых вузов. *Науковий вісник ПНПУ імені К.Д. Ушинського*. 2010. № 9-10. С. 80–88.

7. Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, відповідно до Концепції «Нова українська школа»: Наказ № 208 от 27.02.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-pidgotovki-vchiteliv-inozemnih-mov>

8. Паршикова О.О. Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 408 с.

9. Плахотник В.М. Теоретичні основи навчання іноземних мов на початковому етапі в середній школі: дидактико-методичний аспект : автореф. спе.. д-ра спе. наук : 13.00.02. Київ : Київ. Наук.-дослід. сп.-т педагогіки, 1992. 52 с.

10. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика. Київ : Пед. думка, 2017. 628 с.

11. Фрумкіна А. Сутність поняття «готовність майбутніх вчителів до інтегрованого навчання молодших школярів предметної та іншомовної мовленнєвої діяльності». *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 16, Т2. С. 74–78 (Index Copernicus). DOI: <http://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-2-15>

12. Фрумкіна А.Л. Актуальность и сущность подготовки будущих учителей начальных классов к обучению школьников практическим дисциплинам на иностранном языке. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 69 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 264–268 (Index Copernicus) DOI: <http://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.60>

13. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1986. 223 с.